Un informator *depozitar* de excepţie: Niculaie a Petrii Curtii din crângul Ruseşti

Răzvan ROŞU*

Key-words: *Transylvania*, *Ţara Moţilor*, *Habsburg myth*, *Habsburg Empire*, *(hi)story of life*

1. De ce Niculaie a Petrii?

Ideea de a studia în mod particular naraţiunile unui singur personaj[1], a apărut atunci când Nicolae Vădan – care constituie în acelaşi timp şi obiectul cercetării – l-a rugat pe autor să consemneze toate „istoriile" sale, conştient fiind că informaţiile pe care le-a păstrat timp de câteva decenii ar putea fi periclitate datorită vârstei.

Pe parcursul cercetărilor de teren desfăşurate în diverse aşezări situate în Europa de sud-est[2], dar mai ales în Transilvania, am avut prilejul de a întâlni o gamă largă de subiecţi, ce se diferenţiau între ei; nu doar prin natura lor umană, ci şi prin calitatea datelor pe care le puteau oferi. De departe, unul dintre cei mai complecşi corespondenţi intervievaţi a fost Nicolae Vădan, poreclit Niculaie a Petrii Curtii de 95 de ani[3], din crângul Ruseşti[4]. Localitatea se situează pe limita nord-estică a unei prelungiri a Ţării Moţilor. (Un depozitar excepţional, de talia lui Nicolae Vădan, am întâlnit şi în comuna vecină, Măguri-Răcătău, Ianc Găvrilă a lị Şandru Born'iculuĭ, născut în 1940, însă, orizontul său cultural era considerabil mai larg).

Cel mai în vârstă om al crângului, născut la începutul secolului trecut, Niculaie a Petrii este o arhivă vie, un depozitar al unui patrimoniu imaterial de o excepţională valoare din satele Mărişel şi Râşca. El se remarcă faţă de ceilalţi

* Universitatea „Babeş Bolyai" Cluj, România/ „Friedrich Schiller" Universität Jena, Germania.

[1] A analiza în detaliu, din mai multe perspective, povestea de viaţă a unui singur informator, pare a nu se înscrie printre preferinţele istoricilor oralităţii, dar nici ale antropologilor. Motivul adesea invocat este „subiectivismul" (De exemplu, istoricul nu concepe să lucreze cu un singur document). Cu toate că aspecte conexe au fost abordate sporadic în lucrări compuse din autobiografii, cazurile în care unui singur corespondent să i se fi dedicat un întreg volum au fost puţine. De obicei, interpretările antropologice ale predecesorilor s-au centrat pe sisteme culturale/ comunitare şi pe erodarea acestora. Aşadar, atare interpretări nu se pretează la studiul unor personaje din cadrul comunităţii.

[2] Dintre regiunile unde am realizat cercetări de teren amintim: Transilvania, partea nord-estică a Ungariei (magh. *Alföld*), raionul Transcarpatia (Zakarpatia) din Ucraina, centrul şi sudul Republicii Moldova, Banatul românesc şi sârbesc, comunităţile megleno-române din Grecia şi Republica Macedonia.

[3] Nicolae Vădan s-a născut pe 15.01.1921, iar interviul din care face parte materialul aici citat a avut loc pe 30.07.2012.

[4] Ca multe alte crânguri moţeşti, printr-un capricios joc al istoriei, Ruseştiul este despărţit de râul Someşul Cald în două părţi care ţin „tot de una": Mărişel şi Râşca.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

intervievaţi prin mentalitatea, viziunea asupra lumii (germ. *Weltanschaung)* şi comportamentul său prea puţin atinse de modernitate. Nicolae Vădan corespunde dorinţei antropologului generic de a găsi respondentul ideal, ce însumează următoarele caracteristici: o memorie excelentă, o capacitate uluitoare de a extrage şi de a opera cu informaţia, har nativ în ceea ce priveşte povestitul, o reprezentare în detaliu a satului tradiţional; iar în cazul dialectologului, un grai arhaic. De reţinut că personajul studiat nu a frecventat şcoala, deci nu ştie „cart'e şi n'ič a čet'ire".

Totodată, dorim să evidenţiem funcţia de povestitor a lui Niculaie a Petrii, pe care şi-o asumă într-un mod conştient. Personajul intervievat îşi dă seama că ceea ce spune este mai mult decât simpla lui autobiografie, e memoria colectivă a consătenilor săi din Mărişel şi Râşca, a unei părţi distincte a Ţării Moţilor, dar mai ales a acelora din crângul Ruseşti: „să şt'iie tân'eretu cum o fo rusăşt'ii pă val´ia asta, cum s-o trăit la munt'e". Naraţiunile sale ne aduc în actualitate scene din viaţa consătenilor, greutăţile şi evenimentele ce i-au marcat.

Valoarea relatărilor culese nu constă numai în transmiterea lor pe cale strict orală (Trower 2001: 1). Niculaie a Petrii a moştenit mare parte din *corpus* de la bunicul său, Mitru Vădan a Curtii, care l-a crescut şi a avut o influenţă considerabilă asupra formării sale:

> Moşu o şt'iut cart'e, că o fo cantor la beşerică. Da o fo limbile lit'ine, rusăşt', cum să zâčę. Nu ĭera let'in'e.[5] Aşę ĭera lit'erele alę. Aşę spun'ę moşu mn'eŭ. O avut şasă copt'i, patru fičor'ĭ şi dǫŭă fęt'e. N'ičį unu n-o şt'iut cart'e.

Adesea, cercetătorul poate observa preocuparea lui Nicolae Vădan de a reda într-o formă cât mai apropiată – uneori chiar de citat – a celor auzite de la bunicul său. În timpul cercetărilor de teren am remarcat că, de regulă, pentru omul tradiţional nu conta ce se spune, ci de către cine se spune. Concomitent, pentru Niculaie a Petrii, relatările bunicului său reprezentau *cuvântul autoritar*[6].

Corespondentul intervievat nu ne-a încredinţat în mod întâmplător povestea vieţii sale. Autorul prezentului studiu se înrudeşte cu el, fiind considerat de Niculaie a Petrii: „cu ča maĭ multă cart'e, čel maĭ învăţat d'in n'amu Curteşt'ilor". O asemenea motivaţie a constituit criteriul după care personajul studiat a ales să transmită autorului patrimoniul său spiritual. Un avantaj în realizarea cercetării de faţă l-a constituit poziţia de *insider* a autorului, de mare ajutor în înţelegerea graiului local, dar şi a sensurilor profunde din materialul cules.

[5] Niculaie a Petrii doreşte să spună că moşul lui, Mitru Vădan a Curtii, cantor la biserica din crângul Ruseşti, nu ştia să scrie şi să citească decât în litere chirilice.

[6] Aici se deschide cercetătorului o nouă temă antropologică, cea legată de autoritatea unui discurs în lumea tradiţională. Dacă etnologia şi/ sau antropologia nu au reuşit decât să constate faptic observaţia de mai sus, domeniul literaturii ne oferă termenii de specialitate necesari, indispensabili pentru o analiză precum cea aici întreprinsă.

Mihail Bahtin făcea o distincţie netă între *cuvântul autoritar* şi *cuvântul străin*. Bahtin defineşte cuvântul autoritar în felul următor: „el tinde să defineacă bazele înseşi ale atitudinii noastre ideologice faţă de lume şi ale conduitei noastre, el apare aici în calitate de cuvânt autoritar şi de cuvânt intrinsec convingător. Cuvântul autoritar cere să fie recunoscut şi asimilat de noi, el ni se impune. Independent de gradul persuasiunii lui interioare în ceea ce ne priveşte, noi îl găsim deja dinainte asociat cu autoritatea. Cuvântul autoritar se află într-o zonă îndepărtată, organic legat cu trecutul ierarhic. Este ca să zicem aşa cuvântul strămoşilor" (Bahtin 1982: 204).

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

Considerăm că Nicolae Vădan este o relicvă a trecutului, cu toate că trăieşte în prezent. El a reuşit să-şi păstreze valorile tradiţionale nealterate. Merită aici consemnat că antropologul de la începutul secolului al XXI-lea este un privilegiat. El are şansa să intervieveze personaje ce nu diferă în mod semnificativ de cele din secolele XIX – XX, lucru care nu va mai fi posibil în viitor, datorită aşa numitului *gap between the generations* (Thompson 1993).

2. O tipologie de informator: *depozitarul* sau *man of memory*

Cu siguranţă, Nicolae Vădan nu este singurul informator excepţional în viaţă. Însă, realitatea este că indivizii cu un comportament arhaic, cu orizont cultural care să aibă ca reper exclusiv cutumele comunităţii de tip tradiţional sunt greu de identificat în lumea interconectată pe care o trăim. Niculaie a Petrii face parte dintr-o tipologie de informator care nu se găseşte cu uşurinţă.

Raportându-ne la cercetarea etnologică românească observăm că, de regulă, orice comunitate are asemenea persoane excepţionale, care se dovedesc a fi, pentru cercetători, adevărate mine de aur. Ion Muşlea identificase un astfel de personaj în cercetările sale pe Valea Gurghiului: Vasile Chirteş din Ibăneşti Pădure (Muşlea 2004: 285–332). „Nu orice ins întâlnit la întâmplare poate fi util în anchetă" (Ispas, Coatu 2006: 70), spunea etnologul şi dialectologul Ion Diaconu (Diaconu 1969), autorul celor patru volume ale monografiei Ţinutului Vrancei. În opinia lui Diaconu, respondentul ideal este „un individ cu prestigiu cultural în comunitatea locală", „expresia întreagă a grupului ţărănesc local", „un suflet rezumativ" (Ispas, Coatu 2006: 70).

Jan Vansina a acordat, la rândul lui, interes biografiei şi statutului social al subiecţilor din tipologia menţionată, denumindu-i -*enciclopedic informants*– informatori enciclopedici sau -*men of memory*- oameni ai memoriei[7]. Pentru a desemna inşi aparţinând tipologiei amintite, am acceptat în mod convenţional, cu rolul de concept metodologic, termenul: *depozitar*. *Man of memory* se desprinde de masa amorfă a ţăranilor, fiind preocupat, în special, de perpetuarea tradiţiilor şi a cutumelor, de păstrarea memoriei comunitare. Conchidem că un asemenea rol putea fi asumat doar de un număr limitat de indivizi, ce aveau inteligenţa şi competenţele sociale necesare. Câteodată, se întâmplă ca cel intrat în atenţia cercetătorului să posede şi caracteristici tipice omului arhaic, sporindu-i, astfel, valoarea în vederea unei anchete.

Privind problema dintr-un asemenea unghi, se relevă importanţa deosebită pe care o are statutul/ poziţia socială a unei persoane în cadrul comunităţii tradiţionale. Etnomuzicologul român Constantin Brăiloiu a inovat metodologia de cercetare a domeniului său, tocmai prin faptul că informatorii săi nu apar ca simpli indivizi studiaţi, cu datele de identificare menţionate la subsol. Brăiloiu îi prezintă ca pe nişte personaje în deplinătatea cuvântului oferind cititorului: principalele însuşiri,

[7] „Nevertheless it is important to note who the author of the recorded version was. If he was a professional did his performance belong to genre reserved to professionals? Was he entitled to perform or not? Was he a "person of memory" or not? That is, was he or she interested in the past history of that community to the point of having learned many traditions and to have produced his or her own vision of the past? Such persons exist and have been called encyclopedic informants or men of memory" (Vansina 1997: 69–70).

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

evenimente din existenţa celor achetaţi descrise pe larg (Idem: 85). Limitându-ne doar la cazul românesc, observăm că direcţia de a documenta persoana studiată s-a menţinut sporadic în cercetările din perioada comunistă.

Doar studiile dialectologice par să mai păstreze interes pentru traseele biografice ale celor chestionaţi. Amintim aici cercetările lui Emil Petrovici pentru întocmirea *Atlasului lingvistic român I şi II* (Petrovici 1988: 1–197). Un studiu atipic pentru etnologia românească din timpul naţional comunismului este cel al Sandei Golopenţia-Eretescu, ce schiţează pentru prima oară o tipologie a informatorilor (Golopenţia-Eretescu 1977). La rându-ne, propunem atât o analiză aprofundată a personajului studiat, cât şi o încadrare tipologică corespunzătoare.

Nu în ultimul rând, dorim să arătăm, ca şi predecesorii, că naraţiunile despre Sine ale unei persoane intervievate sunt constituite, de fapt, dintr-o serie de constructe bine elaborate, uneori autocenzurate, alteori remodelate pe baza unor arhetipuri. Astfel că analiza unui personaj tradiţional are particularităţile ei. Cercetarea antropologică a constatat doar după câteva secole de perfecţionare continuă a metodologiei că important nu este numai materialul cules, ci şi persoana de la care provine.

3. Metodologie. Interviul de tip *history of life*

În ceea ce priveşte metodologia de cercetare, trebuie să menţionăm că viziunea, cheia interpretării materialului cules este diferită de cea devenită reper în domeniul istoriei orale. Ea se axează mai mult pe modul de reflectare al evenimentelor istorice din punct de vedere al „istoriei celor mici”. Perspectiva abordată este una etnologică, antropologică. Am utilizat interviurile de tip *history of life*, pentru că, într-un asemenea caz, atât cel chestionat, cât şi cercetătorul construiesc împreună povestea: primul prin cele narate, al doilea prin întrebările sale (Portelli 2010: 200).

Acordăm un interes declarat interpretării şi transcrierii dialectologice a materialului cules, dar şi etimologiilor unor regionalisme şi arhaisme. Din păcate, în majoritatea studiilor istorice şi antropologice nu sunt exploatate şi deducţiile fonetice/ dialectologice ale textelor culese. Considerând că prezentul studiu are un caracter mai mult antropologic, am folosit un număr redus de semne în transcriere, pentru a nu îngreuna înţelegerea conţinutului. Ne-am mulţumit cu marcarea principalelor caracteristici ale graiului moţesc, aparţinător (sub)dialectului crişean, din arealul cercetat[8]. Utilizăm semnele, deja încetăţenite în lucrări de specialitate

[8] Privit dintr-o perspectivă comparată, graiul moţesc, păstrează unele dintre cele mai arhaice trăsături din spaţiul lingvistic românesc, făcând o notă discordantă în cadrul (sub)dialectului crişan, alături de graiul oşenesc. Numeroase paralele pot fi stabilite între graiul din Ţara Moţilor şi cel din Ţara Oaşului sau Maramureşul istoric, dar şi cu cel vorbit de comunităţile româneşti minoritare, rămase în afara graniţelor României, a căror limbă nu a fost atât de mult standardizată. Uneori, cercetătorul poate identifica fenomene lingvistice similare cu formele înregistrate în anchetele dialectale desfăşurate la megleno-români, istro-români sau aromâni. În ceea ce priveşte distribuţia graiurilor româneşti din Transilvania, constatăm că în anumite arealuri deluroase sau montane, situate în arcul carpatic precum: Ţara Moţilor, Bihor, Ţara Oaşului, Maramureş sau Lăpuş s-a reuşit păstrarea unor fenomene mai arhaice de limbă. Ele reprezintă mostre ale limbii române vorbite înainte de secolul al XIX-lea. Faptul demonstrează că românii din arealurile mai sus amintite se situau încă, în secolul al XX-lea, pe o treaptă etnografică mai puţin evoluată.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

precum *Atlasul lingvistic român* (Rusu, Bidian, Loşonţi 1992) sau *Tratat de dialectologie românească*[9] (Rusu 1984).

Din *corpus*, rezultat al interviurilor reluate sistematic cu Niculaie a Petrii, am extras următoarele tematici: religiozitatea, visurile, violenţa, conflictele, singurătatea, munca, femeile, lumea prezentului, viitorul, relaţiile cu mediul academic, alteritatea, situaţia Ardealului, războiul. Datorită spaţiului restrâns pe care formatul articolului îl impune, ne vom referi în continuare doar la reminiscenţele mitului habsburgic şi identitatea locală/ regională a celui chestionat.

4. Reminiscenţe ale mitului bunului împărat. „Să taïe Ard'alu d'e cătă Bucureşt'!"

Mitul bunului împărat s-a format în mentalul ţărănimii româneşti ardelene, începând cu secolul al XVIII-lea, când Transilvania a fost încorporată în Imperiul Habsburgic. Premisa formării sale a fost condiţia socială a românilor din Transilvania, cea de iobagi marginalizaţi politic şi social, de „toleraţi" (Din 2003: 9–40). Împăratul austriac era considerat, de ţăranii ardeleni, drept trimisul divinităţii pe pământ, însărcinat să împartă dreptatea supuşilor săi oprimaţi. Mitul habsburgic a dobândit popularitate în mediul ţărănesc, datorită unor structuri mentale ce ţin de credinţa în împărat/ rege ca trimis al lui Dumnezeu pe pământ şi ca urmare a unei propagande directe sau indirecte, promovată de Casa de Habsburg.

„Bunului împărat" i se opun „ungurii răi" – nobilimea maghiară – care tergiversează acţiunile reparatorii ale monarhului. Mitul habsburgic îşi cunoaşte apogeul în perioada împăratului Iosif al II-lea, când are loc Răscoala lui Horea (1784) (Ibidem). De reţinut că atât Horea, cât şi Avram Iancu îşi legitimau faptele ca fiind săvârşite în numele împăratului.

În cercetările de teren pe care le-am întreprins în arealul transilvan am putut observa că mitul habsburgic poate fi întâlnit nu doar la români, ci şi la maghiari,

---

Corpusul oferă un eşantion ilustrativ al graiul de la periferia Ţării Moţilor, din Mărişel şi Măguri, ce a preluat odată cu sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX şi unele caracteristici din zonele învecinate (zone etnografice precum Bihor, Ţara Călatei ori Sălaj). Crângurile central moţeşti au rămas mai conservatoare în ceea ce priveşte pronunţia. Dacă graiul din Măguri şi Mărişel a suferit schimbări din punct de vedere fonetic, el a păstrat numeroase forme arhaice ale unor cuvinte ce s-au pierdut în zona central moţească. Atât Niculaie a Petrii, cât şi cei intervievaţi din generaţia sa (în special femeile), prezintă o etapă incipientă a schimbărilor pe care le-a suferit graiul moţesc din Mărişel, la începutul sec. XX. Schimbări asemănătoare sunt atestate şi în anchetele dialectologice realizate în Beliş, care împreună cu Mărişelul şi Măgura, constituie atât din punct de vedere etnografic, cât şi lingvistic, o zonă tampon a Ţării Moţilor.

[9] Utilizăm următoarele semne:

– variantele palatalizate *t, n, d, h* le-am notat: *t', n', d', h'* ca în *t'ină*, *n'icări*, *d'al*, *h'iïe*;

– *e* şi *o* deschis le-am notat drept *ę* şi *ǫ* ca în *męre* 'mere', *sǫre* 'soare';

– folosim consoana *č* care în scrierea uzuală apare drept 'ce', 'ci'ca în *čapa* 'ceapă';

– semivocala *i* am notat-o cu *ĭ* ca în *ĭera* 'era';

– *i* scurt apare *į* ca în *paduri̯* 'pădure';

– uneori auzim un *l* uşor palatalizat pe care îl notăm *l ´* pentru a-l deosebi de restul sunetelor palatalizate ca în *l ´umi̯* 'lume';

– nu în ultimul rând, am folosit *k'* cu valoare de *c* numai în transcrierea lui *che*, *chi* pentru a nu îngreuna textele.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

germani (şvabi, saşi, langeri sau ţipţeri), evrei etc.[10] Într-adevăr nu putem vorbi de un mit habsburgic universal valabil, ci mai degrabă de variante ale aceluiaşi tip de discurs, construite în funcţie de etnia, genul, poziţia socială şi istoricul familiei unui anume individ. De cele mai multe ori, nostalgia fostului imperiu merge mână în mână cu o puternică identitate regională a posesorilor săi. Cert este că mitul habsburgic nu dispare după disoluţia imperiului şi apariţia statelor naţionale. El supravieţuieşte în amintirile şi imaginarul multora dintre locuitorii fostelor teritorii habsburgice, transmis din generaţie în generaţie până în prezent, fiind în permanenţă adaptat unor realităţi ce ţin de timp şi spaţiu.

Împăratul a avut în crângurile din Ţara Moţilor o imagine puternic pozitivă (chiar mai accentuată decât în alte arealuri ale Transilvaniei) datorită experienţelor negative de ordin administrativ pe care moţii le-au avut cu nobilii maghiari, dar şi cu trupele maghiare revoluţionare în 1848–1849. O asemenea realitate este menţionată în 1888:

> Cu străinii sunt mai rezervaţi, cred că toate relele de la ei vin pe capul lor, fără ca împăratul, în care moţii au cea mai mare încredere, să ştie de nedreptăţile pe care le fac străinii în ţară (Frâncu, Candrea 1888: 60).

Terenul oferă, la rândul lui, indicii despre intensitatea mitului bunului împărat în arealul moţesc. „Noĭ am fo ŭamįn'ii împaratulį", spunea unul dintre conlocutorii noştri din Horea (Arada)[11].

Ceea ce am remarcat la Niculaie a Petrii, sunt câteva reminiscenţe ale mitului habsburgic, moştenite de la bunicul său. Iată o reprezentare mitizată a împăratului Franz Joseph:

> Da, Franţâsc Ĭosâv o fost împăratu Austro-Ungariĭeĭ, am avut fotografiĭę până în patruzăc cu ĭel. Tare frumos ĭera împăratu, un bărbat făcut tare. O făcut mult bin'e la rumân', împăratu. N'e povestę moşu d'e ĭel mult. Ĭo şi acuma am mustaţa lu Hiclęr[12], cum ĭera în Austro-Ungariĭę. Ĭo nu o părăsăsc.

Pe această filieră a mitului bunului împărat şi a neamţului civilizator –purtător al unei civilizaţii de prestigiu – transmisă de pe vremea imperiului, prin bunicul său, Niculaie a Petrii Curtii s-ar putea încadra în categoria celor ce au perpetuat după 1919 structuri ale loialismului pro-habsburgic, precum şi o atitudine pozitivă a germanului printre români. Cele moştenite din cătunul de origine au fost întărite de situaţia politică din timpul dictaturii antonesciene, dar mai ales de observaţiile directe de pe frontul de est, unde a interacţionat cu soldaţi germani (Boda 2008: 78–100).

[10] Iată câţiva dintre subiecţii intervievaţi: Ferenczy Lajos, născut în 1921, com. Lazuri, jud. Satu Mare; Mihai Ivăncuş născut în 1908 sat Corneşti, com. Călineşti, jud. Maramureş; Simion Ivăncuş, născut în 1924, com. Ieud, jud. Maramureş; Hideg Anna, născută în 1936, com. Fizeşu Gherlii, jud. Cluj; Michael Anders Kraus, născut în 1937, Bistriţa, jud. Bistriţa Năsăud; Teodor Vingănzan, născut în 1946, com Vinţu de Jos, jud. Alba; Gheorghe Nicola (D'iţu Cătăn'iţii), născut în 1929, com. Horea (Arada), jud. Alba, etc.

[11] Informator Gheorghe Nicola (D'iţu Cătăn'iţii), născut în 1929, com. Horea (Arada), jud. Alba.

[12] Se referă la mustaţa ce rămânea nerasă numai sub nas, purtată în mai multe zone din Imperiul Austro-Ungar, dar şi în Luxemburg sau alte regiuni ale Europei, specifică secolului trecut. Informatorul face legătura cu Adolf Hitler (1889–1945) care purta şi el o asemenea mustaţă deoarece provenea din oraşul austriac Braunnau am Inn.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

În timpul unor concerte ce au avut loc în Germania şi Austria, în 2012, cel intervievat a declarat că nu s-a simţit bine în decursul existenţei sale cu străinii, decât cu „fraţî n'emţ", alături de care a luptat şi pe care îi admiră:

> – *Să triască Jerman'iïa şi tătă conducerę şi Hiclęr.* În Austriïę am zâs: – *Să trăĭască Austriïę, conducerę şi Franţâsc Iosâv*. [...] Am vrut să zâc să trăĭască şi Rumân'iïe, să h'iïe un'iţ tăţ.

Pe lângă aspecte ce ţin de geografii simbolice (Mitu 2008) ale fostului Imperiu Habsburgic, mai dăinuie în percepţia lui Nicolae Vădan imaginea maghiarilor ca factor al dezechilibrului din fosta monarhie habsburgică. Ungurii sunt prezentaţi în postura de interpuşi şi asupritori, o asemenea viziune fiind larg răspândită în Ţara Moţilor: „Nǫ, bin'e ar h'i să h'im cu Austriïę [...] da fără ungur'ĭ, că ĭeĭ o făcut şi atunc baĭ, pă timpurile alę".

Concluzionăm că mitul habsburgic nu dispare odată cu momentul încorporării Transilvaniei în Regatul Român, după cum surse scrise[13], dar şi cercetările de teren[14] o dovedesc. Chiar şi după 1919, asistăm la perpetuarea unei percepţii pozitive a Habsburgilor şi a civilizaţiei germane printre românii ardeleni.

O altă stereotipie identificată în discursul celui studiat este legată de soarta Transilvaniei, subiect ce revine periodic în amintirile sale. Niculaie a Petrii, are o puternică identitate regională, ardelenească şi nu se regăseşte, ca de altfel mulţi alţi ardeleni, în identitatea „comună" românească, construită după formarea României Mari sau cu administraţia centralizată de la Bucureşti (Mitu, 2006): „Ard'alu-ĭ ceva menunat, faĭn şi are produsîle: aur, bucat'e, cubrur'ĭ". Se subliniază, în schimb, inferioritatea provinciilor învecinate, Oltenia şi Moldova:

> Sclab o fo acolo în Olten'iïa, nu bin'e. I şi maĭ lęn'eş. Şi acolo în Moldova am fost. Apį ĭera căsâle făcut'e, ş-apį avę pomol p-ângă casă, trepţ. Şi stăt'ę lângă pomǫlele alę. Nu merę să facă un strat. Să îş facă una şi altă.

Am remarcat că Niculaie a Petrii îşi asumă o identitate regională ardelenească, fapt care îl face să se raporteze critic nu doar la alte provincii istorice româneşti, ci şi la ideea de statalitate românească în general:

> Pǫt'e că ĭera maĭ bin'e pântru Ard'al să rămână cu Austriïę. Amu aşę o fost să h'iïe, să h'iïe Rumân'iïę maĭ mare. Ĭo ş-amu am vrut să mărg la televizĭun'e să le spuĭ: – *Să taĭe Ard'alu d'e cătă ţâgan'. Ard'alu să să taĭe d'į cătă Bucureşt'! Gata! Că acolo îs numa ţâgan' şi tâgan'. Să h'iïe altă ţară.* Aşę am avut în plan, să mă duc la Cluj, să le spuĭ.

[13] Iată unul dintre numeroasele pasaje din scrierile lui Alexandru Vaida Voevod ce exprimă poziţii pro-habsburgice în perioada interbelică (la care s-ar putea adăuga şi alţi intelectuali români ardeleni sau bănăţeni precum Ioan Slavici, Traian Vuia sau Emil Cioran): „este ruşinos şi ridicol ca cineva să acuze stăpânirile trecute cât timp ele nu au fost mai vitrege pentru populaţia din Munţii Apuseni, decât stăpânirea românească... Pocăiţi-vă toţi oamenii politici, toţi fabricanţii de istorie romanţată şi recunoaşteţi că guvernele României Mari au făcut mai puţin pentru Moţi, decât Împăraţii Casei de Habsburg" Alexandru Vaida Voevod în prefaţa semnată (Ciomac, Popa-Necşa 1936 : 12).

[14] „Povestę tătuţu, socru, că când s-o făcut Rumân'iïę, o zâs că o fo on albăcan şi s-o-ntâln'it cu n'işte domn' mar'ĭ. Şi l-o-ntrebat domn'ii: *-Bad'e amu că s-o făcut Rumân'iïę, cum crez că a h'i la ŭamen"*? Albačanu o zâs: – *A h'i cum a vrę împaratu*. Că ĭel n-o şt'iut că nu maĭ ĭęste împaratu şi că i ţara Rumun'iïę." Informator: Florica Lăpuşte (Florica Buhii), născută în 1931, crângul Jijeşti, com. Mărişel, jud. Cluj.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

Considerăm că acest capitol ar putea face parte dintr-o amplă lucrare care să trateze problema mitului habsburgic dintr-o perspectivă comparată, oferind exemple similare din cuprinsul fostului imperiu. Din păcate, până în prezent nu avem decât unele studii, fără ca specialiştii să fi reuşit să editeze un volum colectiv. Faptul se datorează mai ales diferenţelor culturale, dar şi celor de limbă impuse de cercetarea fostelor spaţii din imperiu (Magris 1963; Simić 2012).

Bibliografie

Bahtin 1982: Mihail Bahtin, *Probleme de literatură şi estetică*, Bucureşti, Univers.

Boda 2008: Adrian Boda*, Imaginea soldatului german în memoria combatanţilor români în cel de-al Doilea Război Mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie Orală", Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană Argonaut, vol. IX, p. 78–102.

Branc 2008: Simona Branc, *Povestea vieţii ca mijloc de (re)construcţie a „Sinelui"* în „Anuarul Arhivei de Istorie Orală", Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană, vol. X, p. 11–29.

Brednich 1994: Brednich Rolf W. (ed.), *Grundriss der Volkskunde. Einführung in die Forschungsfelder der Europäischen Ethnologie*, Berlin, Dietrich Reimer Verlag.

Ciomac, Popa-Necşa 1936: Ion L. Ciomac, Valeriu Popa-Necşa, *Munţii Apuseni: cercetări asupra stărilor economice din Munţii Apuseni*, Bucureşti, Tipografia ziarului „Universul".

Cuceu 1999: Ion Cuceu, *Fenomenul povestitului*, Cluj-Napoca, Efes.

Diaconu 1969: Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei: etnografie-folclor-dialectologie*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, vol. 1 şi 2.

Din 2003: Petre Din, *Mitul bunului împărat în sensibilitatea colectivă a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Napoca Star.

Frâncu, Candrea 1888: Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii)*, Bucureşti, Tipografia Modernă Gr. Luis.

Fulford 2000: Robert Fulford, *The Triumph of Narrative: Storytelling in the Age of Mass Culture*, New York, Broadway Books.

Geertz 1989: Clifford Geertz, *Works and lives: The Anthropologist as Author*, Stanford, Stanford University Press.

Golopenţia-Eretescu 1977: Sanda Golopenţia-Eretescu, *Elemente praxiologice şi pragmatice relevante pentru o tipologie a informatorilor*, în „Revista de etnografie şi folclor", Bucureşti, nr. 1, p. 15–29.

Gubrium, Holstein 2001: J.E. Gubrium, J.A. Holstein (eds.), *Handbook of Interview Research. Context & Method*, Thousand Oaks, SAGE Publication.

Hedeşan 2001: Otilia Hedeşan, *Folclorul. Ce facem cu el*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest.

Ispas, Coatu 2007: Sabina Ispas, Nicoleta Coatu (coord.), *Etnologie românească. Metodologie*. *Arhive. Instrumente de lucru*, vol. II, partea II, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Magris 1963: Claudio Magris, *Il mito asburgico nella letteratura austriaca moderna*, Torino, Giulio Einaudi Editore.

Mitu 2006: Sorin Mitu, *Transilvania mea*, Iaşi, Polirom.

Mitu 2008: Sorin Mitu, *Europa Centrală, Răsăritul, Balcanii. Geografii Simbolice Comparate*, Cluj-Napoca, International Book Access.

Mitu 2014: Sorin Mitu (ed.), *Building Identities in Transylvania. A Comparative Approach,* Cluj-Napoca, Argonaut Publishing.

Muşlea 2004: Ion Muşlea, *Cercetări etnologice zonale*, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)

Nicoară 2001: Toader Nicoară, *Transilvania la începutul timpurilor moderne (1600-1800)*, Cluj-Napoca, Dacia.
Niethammer 1980: Lutz Niethammer, *Lebenserfahrung und kollektives Gedächtnis. Die Praxis der „Oral History"*, Frankfurt am Main, Syndikat.
Norrick 2000: Neal R. Norrick, *Conversational Narrative: Storytelling in Everyday Talk*, Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
Petrovici 1988: Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român II. Introducere*, Cluj-Napoca.
Petrovici 2012: Emil Petrovici, *Cercetări etnologice şi dialectologice în Tranislvania şi Banat*, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene.
Portelli 2010: Allesandro Portelli, *Istoria orală ca gen*, în „Anuarul de istorie orală", Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, vol. XII, p. 199–288.
Ricoeur 2001: Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Timişoara, Editura Amacord.
Rusu, Bidian, Loşonţi 1992: Grigore Rusu; Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, *Atlasul lingvistic român pe regiuni: Transilvania*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Rusu 1984: Valeriu Rusu, *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc.
Simić 2012: Vladimir Simić, „*Gnädiger Kaiser" und „treuer Untertan*", în Harald Heppner; Eva Poscha (eds.), *The Habsburg Empire and the Orthodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Bochum, vol. 5.
Thompson 1993: Paul Thompson, *Family Myth, Models and Denials in the Shaping of Individual Life Paths* în Daniel Bertaux, Paul Richard Thompson, (eds.) "Between Generations: Family Models, Myths and Memories", Oxford, Oxford University Press, p. 13–38.
Trower 2011: Shelley Trower, *Place, Writing & Voice in Oral History*, New York, Palgrave Macmillan.
Vansina 1997: Jan Vansina, *Oral tradition as history*, Oxford, James Currey Ltd.
Yow 2005: Valeria Raleigh Yow, *Recording Oral History. A Guide For the Humanities and Social Sciences*, New York/Toronto/Oxford, Altamira Press.
Zarecka 2009: Iwona Irwin Zarecka, *Frames of Remembrance: the Dynamics of Collective Memory*, New Jersey, Transaction Publishers.

A *Man of Memory* Informant: Niculaie a Petrii Curtii from Ruseşti Hamlet

The aim of the present article is to demonstrate, as our predecessors did, that the self told stories collected from an interviewed individual are composed of a series of well-elaborated elements. Sometimes, the stories are censured by their own storyteller, in other situations these are merely reshaped on the basis of an archetype. Our aim is to show that the study of the biography (which includes both the psychological and social profile of an interviewed individual) of an informant is imperative for an honest interpretation of the resulted material. In this article, the informant is Nicolae Vădan, nicknamed Niculaie a Petrii Curtii, born in 1921, in Ruseşti hamlet, Ţara Moţilor region (Transylvania). He is the oldest man in his village, the repository of an extraordinary spiritual heritage from the villages Mărişel and Râşca. The aim of the study is also to extract the main themes of Nicolae Vădan's narrative texts. The research will focus on only one of these: the reminiscenses of the Habsburgic myth.

BDD-A25228 © 2016 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:25 UTC)